

2015 року, ухвали Апеляційного суду Дніпропетровської області від 17 березня 2015 року та ухвали Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 2 березня 2015 року // Постанова Верховного Суду України від 07 жовтня 2015 року у справі № 6-1367цс15. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

5. Про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 31 березня 2015 року // Постанова Верховного Суду України від 04 листопада 2015 року у справі № 6-923цс15. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53361463>.

6. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції // Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 року. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>.

Цал-Цалко Ю.Ю.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

В багатьох країнах існує таке правове явище, як зловживання процесуальними правами. Законодавство ряду європейських країн, наразі, усвідомило всю значимість і серйозність даної проблеми, про що свідчать норми, що стосуються зловживання процесуальними правами, і як результат, надані судам повноваження по боротьбі з ними. Санкції за подібні зловживання застосовуються у Бельгії, Голландії та Франції, проте, процесуальне законодавство жодної з країн не виробило чіткого визначення поняття зловживання процесуальними правами.

Категорія зловживання правом є однією з найважливіших правових категорій. У дореволюційній, радянській та вітчизняній науковій літературі немає однозначного поняття зловживання процесуальними правами. Так, Є.В. Васьковський визначає зловживання процесуальним правом як «неприпустиме здійснення права, що спрямовано проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони» [1, с. 677]. «Класичне» для вітчизняної науки визначення даної категорії було запропоноване В.П. Грибановим.

Автор надає наступну дефініцію: «зловживання правом є особливий тип цивільного правопорушення, вчиненого уповноваженою особою при здійсненні належного йому права, зв'язаний з використанням недозволених конкретних форм у рамках дозволеного йому законом загального типу поведінки [2, с. 47]. Я.В. Грель визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що звернено проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівноправності сторін або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони [3, с. 10]. А.Н. Єрмаков розглядає в якості зловживання правом будь-яку поведінку суб'єкта, що прямо не порушує правові розпорядження, але спрямована на недосягнення мети судочинства, а саме на правильний і своєчасний розгляд та вирішення справи. Він зазначає, що «Особа може прямо не порушувати вимоги закону, але діяти не відповідно до його мети і заподіяти шкоду правам і законним інтересам інших осіб» [4, с. 124].

Уявляється, що зловживання процесуальними правами можна визначити як недобросовісне здійснення особою права на судовий захист, використання стороною судового процесу цього права не у відповідності з призначенням процесу, який спрямований на справедливе, неупереджене, ефективне та оперативне здійснення правосуддя з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. При цьому, чинне цивільно-процесуальне законодавство України не містить визначення поняття зловживання процесуальними правами. Натомість в ч. 3 ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України наголошується, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки [5]. Фактично у цивільному процесуальному законодавстві України закріплений принцип заборони зловживання процесуальними правами. Однак, можливість зловживати процесуальними правами існує, і пов'язана з тим, що здійснення суб'єктивного права шляхом застосування до зобов'язаної сторони заходів примусового характеру завжди зачіпає не лише інтереси самої заінтересованої особи, але й інтереси держави й суспільства в цілому, інтереси зобов'язаної сторони, а в деяких випадках і третіх осіб. Тому завдання правосуддя полягає як в захисті прав заявника, так і в забезпеченні інтересів всіх суб'єктів, які зацікавлені в правильному вирішенні справи.

Зловживання процесуальними правами можливе на будь-яких стадіях судового процесу, таким чином, проблема зловживання процесуальними правами стоїть досить гостро не лише в теоретичній, а й в практичній площині. До форм зловживання процесуальними правами відносять такі діяння учасників процесу, як зловживання правом на звернення до суду; зловживання правом на подання зустрічного позову; штучна зміна підсудності справи; умисне затягування розгляду справи різними способами; зловживання правом на подання доказів, заяв, звернень, клопотань та ін.

Сутність нецільового використання процесуальних прав полягає в такому застосуванні певного права, при якому спростовується мета, що законодавець передбачив, надаючи це право. Як правило переслідуються мета, в більшості своїй, відмінна від первісної мети, та наслідки її досягнення зовсім інші. Застосування не за призначенням процесуальних прав спрямоване на деструктивний вплив на судовий процес, в наслідок чого, посередньо погіршується правове становище іншої сторони правового конфлікту. Аналіз судової практики дає можливість зробити висновок про зростання тенденції щодо нецільового використання процесуальних прав учасниками цивільного процесу, зокрема, з метою його затягування.

У науці цивільного процесуального права до цього часу не створено концепції протидії зловживанням процесуальними правами, що базується на встановленні ознак даної поведінки в діях учасників процесу. Відсутність такої концепції негативно позначається на ефективності цивільного судочинства, вабить різні негативні явища у вигляді невиправданого збільшення строків судового розгляду, ухвалення помилкових судових рішень, порушення матеріальних і процесуальних прав учасників процесу, тому при усуненні чи, принаймні, суттєвому зменшенні зловживанням процесуальними правами, правосуддя буде більш швидким, доступним та якісним для добросовісних учасників цивільного процесу, і у суддів буде більше часу та можливостей для повного та всебічного розгляду інших правових конфліктів.

Вважається доцільним не тільки чітко окреслювати проблему зловживань процесуальними правами, але й на законодавчому рівні закріпити їх максимально прийнятне визначення та запровадити відповідні санкції за недобросовісну поведінку.

Література:

1. Васьковский Е.В. Курс гражданского процесса. — М.: Изд. Башмаковы, 1915. — Т. 1. — 691 с.

2. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. Изд. 2-е, стереотип. — М.: «Статут», 2001. — 411 с.

3. Грель Я.В. Злоупотребления сторон процессуальными правами в гражданском и арбитражном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. — Новосибирск, 2006. — 207 с.

4. Ермаков А.Н. Арбитражное процессуальное правонарушение // Вестник СГАП. — 2002. — №3. — С. 122-126.

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40-41, 42. — Ст. 492.

Голубцова Е.А.

*ст. преподаватель кафедры гражданского процесса
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

ДОБРОСОВЕСТНОСТЬ, ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКИМ ПРОЦЕССУАЛЬНЫМ ПРАВОМ И УСМОТРЕНИЕ СУДА

Неотъемлемым конституционным правом граждан является право на судебную защиту. Традиционным в юридической литературе является вопрос о защите материального права. В то время как проблема защиты процессуальных прав в настоящее время разработана слабо, что обусловлено рядом объективных и субъективных причин.

Проблема защиты процессуальных прав предполагает изучение целого ряда вопросов: понятие и состав гражданского процессуального правонарушения, гражданскую процессуальную ответственность, злоупотребление процессуальными правами и пр.

Проблема злоупотребления правами затрагивается изредка, как правило, в связи с комментированием отдельных положений ГПК (например, относительно обязанности лиц, участвующих в деле, добросовестно пользоваться своими процессуальными правами).

Злоупотребления правом в гражданском процессе в какой-то мере производны от злоупотреблений субъективным гражданским правом, хотя и имеют самостоятельное значение. Это предопределяется охранительной функцией гражданского процессуального права, которое предоставляет защиту материальному праву и не может существовать в отрыве от него.

Социальная опасность злоупотребления процессуальными правами заключается в том, что внешне действия лица протекают в